

راهکارهای توانمندسازی اجتماعات محلی با رویکرد ارتقای امنیت

مورد پژوهش: محله شهرک صنعتی؛ شهر کرمان

افشین سفاهن^۱، طیبه طاهر آبادی^۲

^۱ استادیار گروه جغرافیای دانشگاه پیام نور تهران

^۲ دانشجوی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی شهری- مسکن و بازآفرینی شهری دانشگاه پیام نور اردکان

چکیده

امروزه پدیده سکونتگاه‌های غیر رسمی و بطور کلی بافت‌های نابسامان شهری در کشورهای جهان اعم از توسعه یافته و در حال توسعه، تبدیل به یک مسئله مهم مدیریت شهری شده است. مشکل عمده سکونتگاه‌های فرودست و فقیرنشین، کمبود امنیت است. امن‌سازی فضاهای شهری یکی از ضرورت‌های اساسی هر شهر مطرح می‌شود. به همین دلیل، بسیاری از تلاش‌ها به دنبال کاهش وقوع جرم در فضاهای شهری می‌باشند. توانمندسازی رویکردی است که امروزه در بسیاری از کشورها مورد استفاده قرار گرفته و نتایج مطلوبی را به همراه داشته است. هدف: با توجه به مشکل ذاتی که سکونتگاه‌های غیر رسمی در زمینه امنیت فضاهای شهری با آن مواجه هستند، شناسایی اصول و معیارهای طراحی شهری و طراحی محیطی در طراحی فضاهای سکونتی امن، به منظور ارتقا امنیت، اصلی‌ترین هدف این پژوهش قرار گرفته است. روش: پژوهش حاضر از نوع توصیفی تحلیلی و کاربردی است که تلاش دارد تا به روش اسنادی کتابخانه‌ای مبانی نظری مرتبط با محلات غیررسمی، امنیت و توانمندسازی را جمع‌آوری و شاخص‌های خود را تبیین نماید. جامعه و نمونه آماری: جامعه آماری پژوهش محله غیررسمی شهرک صنعتی در شهر کرمان می‌باشد که به روش تصادفی جهت تکمیل پرسشنامه و جمع‌آوری نظرات ساکنین تعداد ۱۰۰ نفر به عنوان نمونه آماری پژوهش انتخاب گردیده‌اند. تجزیه و تحلیل: تجزیه و تحلیل اطلاعات با استفاده از میانگین هر یک از شاخص‌ها انجام گردیده است. نتایج: یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که محله شهرک صنعتی در شهر کرمان در وضعیت مطلوبی قرار ندارد و میزان رضایتمندی از شاخص‌ها کمتر از حد متوسط می‌باشد. بعلاوه نتایج بدست آمده نشان می‌دهد که جهت توانمندسازی این محله استفاده از راهکارهای محافظه کارانه در اولویت اول قرار دارد.

واژگان کلیدی: محلات غیررسمی، توانمندسازی، امنیت، شهرک صنعتی، کرمان

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

مقدمه

در اواخر قرن نوزدهم و به خصوص بعد از جنگ جهانی دوم، پدیده شهرنشینی جمعیت زیادی را به سمت خود کشید که با ناتوانی پاسخگویی منابع اشتغال و خدمات شهری، طیف عظیمی از مهاجران روستایی، به صورت عدوانی و غیررسمی در محدوده بلافصل شهرها ساکن شدند که پیامد ناخواسته این اقدام شکلگیری مناطقی است که بدون نظارت رسمی دولت و رعایت مقررات ساخت و ساز با عنوان حاشیه نشینی یا سکونتگاه های غیررسمی به وجود آمدند (پیری، رضاییان، ۱۳۹۲: ۲). در حال حاضر بیش از نیمی از جمعیت جهان در شهرها زندگی می کنند و تا سال ۲۰۲۰، این رقم به شصت درصد خواهد رسید (قنبری و دیگران، ۱۳۹۳: ۲). شهرها مراکز اصلی رشد اقتصادی، سیاسی و اجتماعی در هر کشوری هستند و خود را به عنوان جذاب ترین نقاط برای ایجاد ثروت، کار، خلاقیت و نوآوری اثبات کرده اند. در عین حال این نواحی با چالش های مهمی در زمینه تخریب فیزیکی و محیطی، محرومیت اجتماعی، ناامنی، بیکاری، کمبود مسکن، ترافیک و حاشیه نشینی روبه رو هستند.

در بین سال های ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۰ جمعیت شهری در کشورهای در حال توسعه به طور متوسط در حدود ۵۸ میلیون نفر در سال افزایش یافته است و در حدود ۹ میلیون نفر از آنها از ابتدایی ترین امکانات بی بهره اند (Guillermo & Santos, 2011: 6). علاوه بر این عامل رشد نامتوازن اقتصاد جهانی سبب افزایش تضاد طبقاتی در شهرها گردیده که از پیامدهای آن پدیده های موسوم به فقر شهری است. مساله ای که می توان فقر شهری را مسبب آن دانست شکل گیری محلات غیررسمی است. امروزه در نقاط مختلف جهان می توان این محلات را مشاهده نمود که در کشورهای در حال توسعه این مساله نمود بیشتری داشته است.

محلات غیررسمی مشکلات بسیار زیادی را به دنبال داشته اند. این محلات با سطح پایین بهداشت، کمبود امکانات و خدمات، نبود مدیریت شهری قوی، پایین بودن سطح سواد، کمبود نظارت، تعاملات اجتماعی ضعیف، بروز تخلفات اجتماعی و مشکلات کالبدی بسیار موجب نارضایتی ساکنین از زندگی در این محلات گردیده اند. یکی از مهمترین مشکلاتی که محلات غیررسمی و ساکنین آن با آن روبرو هستند مساله امنیت می باشد که تحت تاثیر عوامل بسیار زیادی است و دارای ابعاد مختلفی است که می توان در دو بعد امنیت ذهنی (احساس امنیت) و عینی دسته بندی نمود. تحقق امنیت در فضاهای شهری می تواند نتایج بسیار مطلوبی را به همراه داشته باشد و عدم توجه به آن می تواند تاثیرات مخربی را به بار بیاورد لذا نیاز است تا به این مساله توجه نمود و با بررسی دقیق وضعیت محلات جهت ساماندهی آنها برنامه ریزی نمود.

بیان مساله

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

از پدیده‌های عمده ناپایدارکننده شهری به ویژه در کشور ما، اسکان غیررسمی به عنوان گونه‌هایی از شهرنشینی با مشکلات حد است که رو به گسترش نیز هست (اسماعیل‌پور، ۱۳۸۹: ۳). در طراحی محیط‌های ساخته شده، پیشگیری از وقوع جرم به نگرانی بین‌المللی در دهه‌های اخیر تبدیل شده است که نیازمند همکاری بین رشته‌های مختلف است (Gibson & Derek, 2016: 256)

اسکان غیررسمی یکی از نمودهای بارز فقر شهری است که در درون یا مجاورت شهرها (به ویژه شهرهای بزرگ) به شکلی خودرو، فاقد مجوز ساختمان و برنامه ریزی رسمی شهرسازی، با تجمعی از اقشار کم درآمد و سطح نازلی از کمیت و کیفیت زندگی شکل می‌گیرد و با عناوینی همچون حاشیه نشینی، اسکان غیررسمی، سکونتگاه‌های خودرو شناخته می‌شود (دانشجو، اسلامی، ۱۳۹۲: ۵). سکونتگاه‌های غیررسمی یا همان محلات غیررسمی و فقیرنشین شهرها با مسائل و مشکلات فراوانی روبرو می‌باشند. این نوع سکونتگاه‌ها با ابعاد مختلف خود، نمایشی فضایی - کالبدی از اجتماع‌پذیری غیراجتماعی افراد و گروه‌هاست (صادق‌پور، ۱۳۹۶: ۲). ساکنین این سکونتگاه‌ها نیز به علت ضعف‌های زیرساختی و خدمات شهری با سطح نازلی از کیفیت، زندگی خود را گذران می‌کنند و از لحاظ فرهنگی، انزواطلب، احساس غربیگی و بیگانگی، از لحاظ روانی؛ پریشان و تقدیرگرایی، بی‌ثباتی شغلی، به لحاظ بهداشتی؛ فقدان نارسائی سیستم خدمات بهداشتی و درمانی و ... می‌باشند (Gabriel, 2011: 5). توانمندسازی رویکردی برای توزیع مناسب منابع اقتصادی و اجتماعی به صورت پایدار است. در این شرایط، زندگی اقشار کم درآمد و فقیر با تکیه بر ظرفیت‌های درونی و اولویت‌بندی نیازها، توسط خود این افراد و مشارکت آنها برای مواجهه با مسائل فقر است (Kiddle, 2011: 5).

در ایران سکونتگاه‌های غیررسمی به عنوان یک واقعیت و بخش انکارناپذیری از شهرهای کشورمان پذیرفته شده‌اند. از این رو، تقویت جنبه‌های مثبت و تضعیف جنبه‌های منفی این سکونتگاه‌ها با تأکید بر امکانات بالقوه و بالفعل موجود در فضاها بایستی مورد توجه قرار گیرد. به همین علت، در این مقاله سعی بر آن شده است تا با مطالعه کتابخانه‌ای، جمع‌آوری اسناد و مدارک از ادارات و سایت‌های اینترنتی نسبت به تهیه و انتخاب شاخص‌های امنیت اقدام و با استفاده از نظریات و تعاریف، به تعریفی از سکونتگاه‌های غیر رسمی و مفهوم امنیت در فضای شهری دست پیدا کرد تا بتوان به صورتی هدفمند با مسئله امنیت در این محلات برخورد نمود. از جنبه نظری می‌توان تعریف ذیل را برای امنیت شهری بیان کرد: امنیت شهری یعنی آرامش، اطمینان خاطر و نبود هراس شهروندان از هرگونه تهدید و خطر علیه شهر، شهروندان، فضاهای شهری، ساختمان‌ها، سازمان‌ها، تاسیسات و زیرساخت‌های شهری و سایر عناصر مهم در زندگی شهری که نگرانی و احساس ناامنی در شهروندان را موجب گردد (Kajalo, S., & Lindblom, 2010: 4).

در سند ملی توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی ایران نیز بحث امنیت مغفول نمانده و تأمین چنین مهمی جزو محورهای اقدامات توانمندسازی مطرح شده است. با توجه به اهمیت موضوع در این تحقیق سعی شده سطح امنیت ساکنین محله شهرک صنعتی در شهر کرمان مورد بررسی و ارزیابی قرار گیرد و در جهت توانمندسازی آن برنامه‌ریزی صحیح و منسجم صورت گیرد. شهر کرمان به عنوان یکی از شهرهای تاریخی با قدمت بسیار زیاد کشور می‌باشد که امروزه انواع بافت‌های فرسوده و غیررسمی را در خود جای داده است لذا نیاز است تا به بررسی وضعیت آنها پرداخت که این پژوهش محله غیررسمی شهرک صنعتی در حاشیه این شهر که به لحاظ سطح رفاه ساکنین آن در وضعیت نامطلوبی قرار دارند و امنیت به عنوان یکی از دغدغه‌های اصلی ساکنین مطرح است را انتخاب نموده است و تلاش دارد تا با انجام مطالعات گسترده نظری و میدانی به سوالات زیر پاسخ دهد:

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

۱. مهمترین شاخص‌های امنیت در محلات غیررسمی کدامند؟
۲. وضعیت محله غیررسمی شهرک صنعتی در شهر کرمان به لحاظ برخورداری از شاخص‌های امنیت زندگی چگونه است؟
۳. راهکارهای توانمندسازی محله غیررسمی شهرک صنعتی در شهر کرمان و ارتقای امنیت در آن با توجه به وضعیت موجود محله چگونه است؟

اهمیت و ضرورت پژوهش

بی‌تفاوتی نسبت به تغییرات سریع ترکیب جمعیت شهری و روستایی و مسامحه در برخورد با این جریان باعث گسترش سریع اسکان غیررسمی در این شهر شده و شرایط نابرابر اجتماعی، فقر اقتصادی، سطح پایین آموزش، نبود امکانات مختلف، تنوع گروه‌ها و اقلیت‌ها با فرهنگ‌های متفاوت، بیکاری، نبود سرمایه کافی جهت سرمایه‌گذاری و عدم رغبت سرمایه‌گذاران و در نهایت عدم توجه کافی به چنین مناطقی را ایجاد کرده و ناهنجاری را در این شهر و محله به وجود آورده است. این پدیده در کنار سایر پدیده‌های موجود در شهر مشکلات شهری را افزایش و در واقع چهره و سیمای شهر را زشت نموده و باعث تشدید دوگانگی در جامعه شهری، افزایش فاصله طبقاتی و ... شده است و همچنین به عنوان مانعی در راه اجرای طرح تفصیلی و جامع شهری به حساب می‌آید. به دنبال این ناهنجاری‌ها در این مناطق حاشیه‌نشین بخصوص در محله شهرک صنعتی که نسبت به سایر محلات غیررسمی شهر شرایط متفاوتی داشته شاهد فقر، فلاکت آسیب‌های اجتماعی، اعتیاد در خانه‌های حاشیه‌نشین برای جوانان، نوجوانان و کودکان محله‌های اطراف می‌باشیم. کمبود واحدهای مسکونی، فضای بهداشتی، فقر جدی که ناشی از شغل‌های کاذب در این محله می‌باشد و باعث روی آوردن اهالی محل به سمت فروش مخدر، مشروبات الکلی و هزاران پیامد دیگر که باعث مخرب شدن محل و حتی شهر می‌باشد را مدنظر داشته و اقدامات ضروری انجام شود.

پیشینه پژوهش

با توجه به گستردگی و اهمیت موضوع محلات غیررسمی تا به امروز مطالعات مختلفی در بحث محلات غیررسمی و ابعاد مختلف من جمله امنیت در این محلات انجام گردیده است.

کاسینو و همکاران (۲۰۱۱)، در مقاله ای با عنوان ویژگی‌های اجتماعی- اقتصادی- جمعیتی و مداخله روش‌ها در سکونتگاه‌های غیررسمی، اسکان غیررسمی به ویژه در بسیاری از شهرستان‌های کشورهای در حال توسعه را نتیجه شکست سیاست‌های عمومی برای بخش قابل توجهی از جمعیت فقراى شهری، قوانین ساخت و ساز و دخالت بخش خصوصی در مفاد مسکن می‌دانند.

لوک کایدل رابطه بین امنیت تصرف درک شده توسط ساکنان سکونتگاه‌های غیر رسمی و کیفیت مسکن را مورد توجه قرار داده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که سیاست‌هایی مثل اخراج و تخلیه اجباری که امنیت تصرف ساکنان را به خطر می‌اندازد نتیجه عکس در جلوگیری از رشد سکونتگاه‌های غیر رسمی در فیجی داشته است. وی در پژوهش خود به رابطه معناداری بین کیفیت مسکن و امنیت تصرف پی می‌برد.

شاطریان و دیگران (۱۳۹۶) در مقاله ای با عنوان بررسی تأثیر معیارهای اجتماعی و کالبدی بر توانمندکردن محلات شهری (مطالعه موردی: محله بازار شهر کاشان) به این نتیجه دست یافتند که عوامل اجتماعی - کالبدی در توانمندکردن محله بازار کاشان نقش بسزایی دارند. بعد کالبدی با سطح معناداری ۰/۷۸، نقش بسزایی در توانمندکردن محله بازار نسبت

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

به بعد اجتماعی با مقدار سطح معناداری ۰/۴۳ دارد؛ بنابراین رشد امنیت، خدمات، کیفیت زندگی، مشارکت و دسترسی در این محله در گرو سامان‌دهی کالبدی آن‌ها است که در جریان آن راهبرد توانمند کردن اجراشدنی است. ملکیان و دیگران (۱۳۹۵) در مقاله خود با عنوان بررسی تأثیر سکونت‌گاه‌های غیررسمی بر احساس امنیت اجتماعی «مطالعه موردی: یحیی آباد آران و بیدگل» به بررسی آسیب‌شناسی کالبدی و نامنی آن در فضاهای شهری پرداخته‌اند. نتایج نشان داد گرایش به انحرافات اجتماعی (مصرف سیگار، مصرف مواد مخدر و...) در محلات حاشیه‌نشین بیشتر از سایر محلات می‌باشد که همه این عوامل در کنار هم باعث بروز نامنی در فضای شهری آران و بیدگل شده است.

روش شناسی

پژوهش حاضر با توجه به هدف خود که توانمندسازی محلات غیررسمی با تأکید بر ارتقای امنیت محلات است در زمره پژوهش‌های کاربردی قرار می‌گردد. همچنین به لحاظ روش شناسی این پژوهش در زمره تحقیقات توصیفی تحلیلی قرار می‌گیرد. این پژوهش تلاش دارد تا نظرات ساکنین محله شهرک صنعتی در شهر کرمان به عنوان جامعه آماری پژوهش که در ادامه به شناخت آنها پرداخته خواهد شد را در خصوص وضعیت امنیت محله جمع‌آوری نماید.

اهداف

هدف اساسی این پژوهش "توانمندسازی محلات غیررسمی با رویکرد ارتقای امنیت" می‌باشد که تلاش است تا مطالعات را در محله غیررسمی محله شهرک صنعتی در شهر کرمان به کار بندد. سایر اهداف این پژوهش عبارتند از:

- شناخت ویژگی‌های محلات غیررسمی
- تبیین شاخص‌های توانمندسازی محلات غیررسمی
- شناخت محله شهرک صنعتی در شهر کرمان
- بررسی وضعیت شاخص‌های امنیت در محله شهرک صنعتی از دیدگاه ساکنین
- ارائه راهکارهای توانمندسازی محله شهرک صنعتی با رویکرد ارتقای امنیت در آن

مبانی نظری پژوهش

حاشیه نشینی و اسکان غیررسمی

حاشیه به نوعی شیوه زندگی اطلاق می‌شود که نسبت به سه شیوه رایج زندگی یعنی شهری، روستایی، عشایری متفاوت بوده و با ویژگی‌های اقتصادی و اجتماعی مخصوص به خود، بافت فیزیکی معینی را به وجود می‌آورد. حاشیه نشین به کسی گفته می‌شود که در شهر سکونت دارد ولی به علل گوناگون نتوانسته است جذب نظام اقتصادی شهر شده و از خدمات شهری استفاده نماید (موسی پور سوران، ۱۳۹۳: ۷). حاشیه نشینی شهری خانوارها و افرادی را شامل می‌شود که در محدوده اقتصادی و اجتماعی شهر ساکن شده‌اند، ولی جذب اقتصاد و اجتماعی شهری نشده‌اند و در حاشیه فعالیت‌های زندگی مردم شهرنشین قرار دارند (حاج یوسفی، ۱۳۸۱: ۱۴).

دیدگاه‌های مختلفی در زمینه شکلگیری محلات و سکونتگاه‌های غیررسمی ارائه گردیده است: اکولوژیست‌های انسانی جامعه شناسان مکتب سازمان و قدرت‌گرایان وبری و نظریه‌های تلفیقی برخی از پژوهشگران به مسأله حاشیه نشینی از دیدگاه بوم‌شناسی شهری نگریسته‌اند و تلاش کرده‌اند تا با توجه به بافت فیزیکی شهر به توجه مکانیزم پیدایش حاشیه

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

نشینی پردازند این دیدگاه بر پایه مکتب شیکاگو شهر را محل تنازع بقا و جای گیری مناسب تر در بهترین فضای شهری تحلیل می کنند.

در دیدگاه لیبرالی پدیده حاشیه نشینی به عنوان یک واقعیت پذیرفته شده و به دنبال راه کارها و راه حل های بهینه سازی شرایط زندگی و سکونت در مناطق حاشیه نشین هستند پیروان این دیدگاه ها علی رغم توجه به برخی از ابعاد پدیده حاشیه نشینی تحلیلی ریشه ای از مسأله به دست نمی دهند و بیشتر به برخی از جنبه های اجتماعی کالبدی و اقتصادی حاشیه نشینی تأکید دارند (سرور و دیگران، ۱۳۹۳: ۸).

دیدگاه جامعه گرایان جدید پدیده حاشیه نشینی را نتیجه نابرابری های اقتصادی - اجتماعی و شهر نشینی نا همگون و انتقال فقر از روستاها به شهر می دانند اینان معتقدند که شهرنشینی با آهنگی شتابان در حال گسترش می باشد این در صورتی است که امکانات اشتغال مولد برای جمعیت های تازه وارد گروه های مهاجر فراهم نیست و امکانات و تسهیلات زیر بنایی و اجتماعی شهری نیز با افزایش جمعیت شهری متناسب نمی باشد در این حالت و به دلیل بروز کمبودها و نارسایی تسهیلات زیر بنایی اجتماعی و کالبدی سکونتگاه ها و محله های حاشیه نشین شکل می گیرند.

در دیدگاه **موافقان** حاشیه نشینی وسیله توسعه شهر است اینان می گویند همان طور که مناطق حاشیه نشین برای حفظ تعالی خود به شهرها نیاز دارند شهرها نیز برای رشد و توسعه خود به این مناطق محتاجند.

درد دیدگاه **خنثی و منفعل** مسئولان و مدیران شهری پدیده را نادیده می انگارند. این رهیافت که با نگرش لیبرالی و تشابه سازی تاریخی با مراحل توسعه ای جوامع توسعه یافته، حاشیه نشینی را پدیده ای گذرا و میرنده تلقی می کند از این رو خواهان رها سازی آن به ساز و کارهای بازار است و انتظار دارد که با گذر زمان و دست یافتن به توسعه، دیگر حاشیه نشینی و اسکان غیر رسمی وجود نداشته باشد. خطای این نگرش در تشابه سازی تاریخی برای کشورهای جنوب با توجه به استمرار و گسترش این پدیده مشهود است.

دیدگاه **تخریب و برخورد قهرآمیز** که به دیدگاه بولدوزر معروف می باشد. روشی کاملاً فیزیکی است. سعی در ریشه کن کردن اجتماعات حاشیه نشین دارد. این رهیافت در واقع صورت مساله را پاک کرده و به جابجایی جغرافیایی مسائل باقی مانده توجه ندارد.

دیدگاه **بنیادگرا** با نگرشی رادیکال در پی چاره های اساسی یا تغییر در ساختارهای جامعه است. تصور بر این است تا نظام کلان اصلاح نشود، نظام های خرد قابل اصلاح نیستند و در واقع درگیر بهبود وضعیت اجتماعات ساکن در سکونتگاه های غیر رسمی نشده و به سازماندهی اجتماعی برای جنبش های سیاسی تکیه می کند و از این رو باز هم مانند رهیافت اول، آن ها را به حال خود رها کرده تا زمانی که ساز و کارهای فقرزا و ناعادلانه جامعه نابود شوند (صرافی، ۱۳۸۰: ۲۷۰).

توانمندسازی

راهبرد توانمندسازی بر بسیج تمامی امکانات بالقوه و منابع برای ایجاد و بهبود مسکن جوامع فقیر تأکید دارد و به این گروه این فرصت را می دهد که شرایط خانه و محل زندگی خود را با توجه به اولویت ها و نیازهای خود بهبود بخشند. در این راهبرد، دولت متعهد می گردد که تسهیلات مالی لازم را برای آنها فراهم کند. این رهیافت که راهی برای حل مشکل فقر شهری است، به تزریق منابع مالی صرف نمی پردازد بلکه مهندسی اجتماعی با حمایت و تسهیل بخش عمومی و سازمان های غیردولتی و محلی و مشارکت فعال ساکنان را مدنظر دارد (زنگنه و حسین آبادی، ۱۳۹۳: ۴). بنابر این، توانمندسازی را می توان بهبود قوای حیاتی یک جامعه زیستی برای پویایی و تداوم حیات آن جامعه تعریف کرد که از حیث سابقه ابتدا متوجه بهبود ظرفیت های اقتصادی و سپس اجتماعی ساکنان برای مشارکت در پروژه های ساماندهی است (زنگنه، ۱۳۸۸: ۱۲). هرچند در رویکرد توانمندسازی دولت ها، با تکیه بر توان های بالقوه ساکنان سکونتگاه های غیررسمی به جای کمک های مستقیم و بلاعوض، از طریق ارتقای سطح آموزش و ایجاد مهارت های لازم و امکان دسترسی به ابزار کار و اشتغال، زمینه های بهبود

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

سطح واحدهای مسکونی را به کمک خودشان فراهم می آورند؛ اما در روش بهبود تدریجی کیفیت سکونت مشارکت جمعی مردم با دولت، اصل اساسی است.

توانمندسازی شیوهای برای ارتقاء شرایط اجتماع محلی از راه گسترش و به کارگیری ظرفیت موجود است. در حقیقت توانمندسازی برنامه حل مساله ای از درون بر پایه توسعه اجتماعات محلی است، به نحوی که الگوهایی از توسعه درون زای محلی شکل گرفته که می تواند به سایر اجتماعات تعمیم داده شود. در این الگو ظرفیت های محلی برای پاسخگویی به نیازهای اجتماع شکوفا می شود که در آن مشارکت به مثابه نکته کلیدی در جهت بهره گیری از توان جمعی نگریسته می شود. یکی از مسائل مهم و اساسی در برنامه ریزی توسعه اجتماع محلی درک نیاز و توانمندی هایی است که در سطح محل ضرورت اقدام را توجیه می کند یا به عبارتی ظرفیت جامعه محلی است که زمان و مکان اجرای راهبرد توسعه اقتصاد محلی را تعیین می کند. ظرفیت اجتماع محلی عبارت است از قابلیت و توانمندی اجتماع محلی برای شناخت، گسترش توانمندی انسانی، فرصت های اقتصادی، مناسبات اجتماعی و منابع اکولوژیک در راستای بهبود پایداری اجتماع (Macall, 2000:101).

امنیت

امنیت در لغت به معنای نداشتن دلهره و ترس است. بنابراین معنای لغوی امنیت، رهایی از خطر، تهدید، آسیب، اضطراب، هراسی، ترس، نگرانی یا وجود آرامش، اطمینان، آسایش، اعتماد، تأمین و ضامن است (ماندل^۱، ۱۳۷۹، ۴۴). به این ترتیب، امنیت شامل دو وجه است؛ در وجهی تحقق امنیت در گرو «نبود خطر» است و در وجه دیگر «کسب فرصت ها و تضمین منافع و ارزش ها» (بمانیان، ۱۳۸۷، ۷).

به طور کلی امنیت را می توان از نقطه نظر اجتماعی و فرهنگی، وضعیتی آرام تلقی کرد که انسان در نهایت ایمنی نسبت به جان، مالی، ناموس، حیثیت، هویت، ارتباطات، تفکرات، ارزش ها و... خود چه در زمان حال و چه در آینده اطمینان داشته و شبانه روز را با تحمل حداقل ریسک ممکن سپری سازد. برخی صاحب نظران معتقدند امنیت از دو جنبه عینی و ذهنی تشکیل شده که جنبه عینی و بیرونی آن همان ایمنی و جنبه ذهنی و درونی آن احساس امنیت نام دارد. پیوند مفهوم شهر و امنیت از زمانی که جامعه شناسی هویت علمی و مستقلاً یافت همواره در کنار یکدیگر مورد بررسی قرار گرفته است. پارک^۲ و برگس^۳ در تبیین شیوع انحرافات و آسیب های اجتماعی شهر شیکاگو بر پدیده شهرنشینی متمرکز شده و بر زبان، قومیت، مهاجرت، حوزه های سکونتگاهی و تراکم جمعیت تأکید ورزیده اند. وجود چنین پتانسیل هایی در زندگی شهری موجب آن می شود که ساکنین شهرهای بزرگ در زمینه برخورد یا چگونگی مواجهه با جرائم پیشرو دچار نگرانی ها^۴ و ترس هایی^۵ باشند.

بررسی ها نشان می دهد که برخی از فضاها شهری به دلیل ویژگی های کالبدی، اجتماعی و اقتصادی شان، میزان یا نرخ بزهکاری بیشتری دارند و به عکس، برخی از فضاها مانع و بازدارنده ارتکاب جرایم در درون خود هستند. از طرفی نیز به تحقیق ثابت شده است که مجرمان در ارتکاب جرم اغلب دست به انتخاب های منطقی می زنند و به دنبال ساده ترین، کم خطرترین و مناسب ترین فرصت ها و شرایط مکانی و زمانی برای ارتکاب جرم هستند (علاء الدینی و توانگر، ۱۳۹۰: ۴).

شناخت محدوده پژوهش: محله دهنو-اصفهان

مساحت کلی استان کرمان ۶۴ هزار و ۳۲۴ هکتار است که ۸.۴۴ درصد آن یعنی ۵۴۲۹.۴۷ هکتار بافت فرسوده است. در مرکز استان با مساحت کلی ۱۳ هزار و ۱۶ هکتار و جمعیتی بالغ بر ۵۳۴ هزار و ۴۴۱ نفر ۱۵۸۹ هکتار بافت ناکارآمد است که

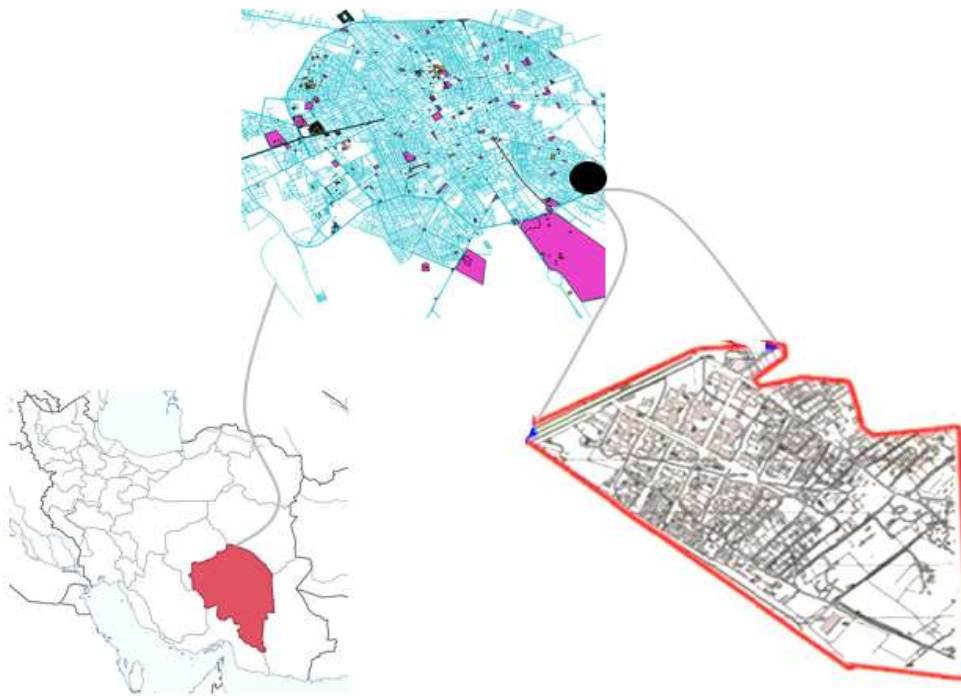
¹ Mandell

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

۱۲.۲۱ درصد مساحت شهر را شامل می‌شود. رشد بی‌رویه جمعیت شهر کرمان خصوصاً پس از انقلاب، غیر قابل کنترل بودن مهاجرت‌ها، توسعه فیزیکی مدیریت نشده شهری منجر به شکلگیری محلات غیررسمی در شهر شده و به تبع آن باعث بروز مشکلات فراوان در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، کالبدی، زیست محیطی برای شهر کرمان شده است.

محله شهرک صنعتی در جنوب شرق کرمان قرار دارد و از شمال به بزرگراه امام، از جنوب به زمین‌های بایر، از شرق به میدان بیرم آباد و از غرب به دانشگاه شهید باهنر و شهرک هشت بهشت منتهی می‌شود. این شهرک یکی از مناطق حاشیه‌ای کرمان است اما تفاوتی که با سایر محلات کرمان دارد در این است که سایر محلات شهر کرمان از رفاه نسی برخوردارند در حالیکه این شهرک از مناطق فقیر شهر کرمان محسوب می‌شود. این شهرک جمعیتی برابر با ۴۵۰۰ نفر را در خود جای داده است. باتوجه به اینکه در گذشته محل تمرکز صنایع کوچک بوده از بافت نظام یافته شهرت برخوردار نمی‌باشد و عمده ساخت و سازها در آن بر اساس اصول مهندسی ساخته نشده است لذا از مقاومت لازم برخوردار نمی‌باشد و در صورت بروز زلزله این محله یکی از آسیب‌پذیرترین محلات شهر کرمان محسوب می‌شود.

نقشه ۱. موقعیت قرارگیری شهرک صنعتی در شهر کرمان

تحلیل یافته‌ها

تحلیل پرسشنامه

جهت تحلیل وضعیت محله غیررسمی از ابزار پرسشنامه استفاده گردیده است که نتایج توصیفی آن به شرح زیر می‌باشد:

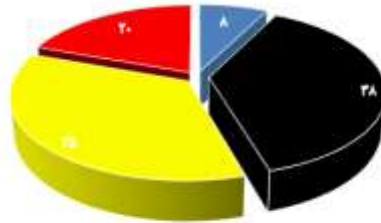
سن: از لحاظ سنی حدود ۷.۵ درصد کمتر از ۱۵ سال، ۳۸ درصد بین ۱۵-۳۰ سال، ۳۵ درصد ۳۰-۴۵ سال و مابقی بیش از ۴۵ سال سن دارند که نشان از جوان بودن جمعیت محله بخصوص افراد مهاجر واردشده به این محله دارد. به عبارتی این محله پذیرای مهاجرین جوان می‌باشد.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

جدول ۱. سن مصاحبه شوندهگان

سن	کمتر از ۱۵ سال	۱۵-۳۰ سال	۳۰-۴۵ سال	بیش از ۴۵ سال
فراوانی(درصد)	۷.۵	۳۸	۳۵	۱۹.۵

بیش از ۴۵ سال * ۳۰-۴۵ سال * ۱۵-۳۰ سال * کمتر از ۱۵ سال *

نمودار ۱. وضعیت سنی مصاحبه شوندهگان

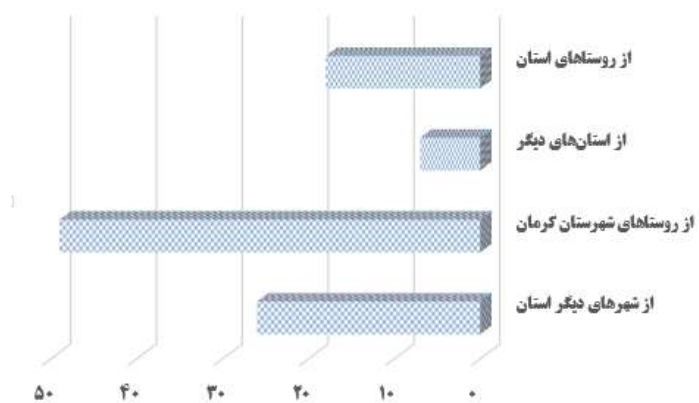
وضعیت سرپرست خانوار: بررسی نتایج مطالعات نشان می‌دهد که ۹۰ درصد سرپرست خانوارها مرد و ۱۰ درصد زن می‌باشند.

مبدا مهاجرت: بررسی نتایج پرسشنامه نشان می‌دهد که حدود ۵۰ درصد مهاجرتی که به این محله وارد شده اند از روستاهای شهرستان و شهر کرمان می‌باشند که جهت بهبود وضعیت زندگی خود به شهر کرمان مهاجرت کرده اما نتوانستند جذب سیستم گردند.

جدول ۱. مبدا مهاجرین وارد شده به محله شهرک صنعتی

مبدا مهاجرت	از شهرهای دیگر استان	از روستاهای شهرستان کرمان	از استان‌های دیگر	از روستاهای استان
فراوانی(درصد)	۲۶	۴۹	۷	۱۸

منبع: پرسشنامه

نمودار ۲. مبدا مهاجرت مصاحبه شوندهگان به محله

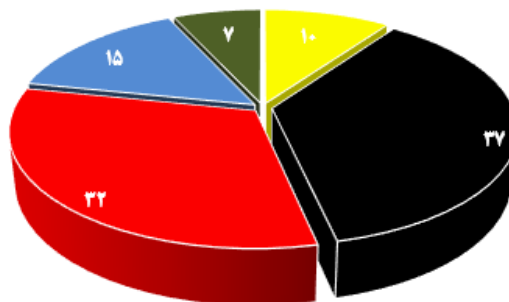
ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

درآمد: بررسی نتایج پرسشنامه نشان می‌دهد که در محدوده محله شهرک صنعتی در شهر کرمان ۴۷ درصد ساکنین کمتر از ۳۰۰ هزار تومان درآمد دارند، ۳۲ درصد ۴۰۰-۶۰۰ هزار تومان درآمد و ۲۱ درصد از افراد کمتر از ۱ میلیون تومان درآمد دارند که نشان از وضعیت نامطلوب درآمدی ساکنی محله دارند به نحوی که ۸۰ درصد ساکنی کمتر از حقوق مصوب وزارت کار دریافت می‌کنند. می‌توان نتیجه گرفت که عمده این افراد به دلیل فقر اقتصادی مجبور به سکونت در مناطق حاشیه نشین شهر گردیده‌اند.

اشتغال: یکی دیگر از معیارهای بررسی وضعیت محلات غیررسمی مساله اشتغال ساکنین آن می‌باشد که در بخش مبانی نظری به آن پرداخته شد. نتایج مطالعات میدانی نشان می‌دهد که ۳۷ درصد افراد کارگر هستند که بخش عمده‌ای از این افراد در بخش ساخت و ساز و ساختمان فعالیت دارند که به نوعی جزء شغل‌های فصلی بوده و در فصل زمستان وضعیت مناسبی ندارد از این جهت این افراد وضعیت باثباتی ندارند. حدود ۱۰ درصد افراد در این محله فاقد شغل می‌باشند و تنها چیزی در حدود ۱۵ درصد آنها کارمند هستند. حدود ۳۲ درصد افراد در این محله دارای شغل آزاد هستند که بیشتر از نوع کاذب و ناپایدارند. به طور کلی می‌توان نتیجه گرفت که وضعیت شغلی ساکنان بسیار متزلزل و ناپایدار است.

جدول ۲. وضعیت اشتغال در محله شهرک صنعتی کرمان

اشتغال	بیکار	کارگر	آزاد	کارمند	گزارش نشده
فراوانی (درصد)	۱۰	۳۷	۳۲	۱۵	۷

گزارش نشده ■ کارمند ■ آزاد ■ کارگر ■ بیکار

نمودار ۳. شغل مصاحبه شونده‌گان

علت انتخاب محله برای سکونت: بررسی نتایج پرسشنامه نشان می‌دهد از کل نمونه آماری حدود ۳۶ درصد افراد این محله را بخاطر قیمت پایین زمین و مسکن انتخاب کرده‌اند. ۴۱ درصد بخاطر اجاره پایین، ۸ درصد جهت نزدیکی به محل کار و ۷ درصد بخاطر روابط قومی در این محل سکونت دارند. با توجه به آمار ارائه شده می‌توان نتیجه گرفت که در این محله قیمت زمین و مسکن بسیار پایین‌تر از سایر مناطق و محلات می‌باشد که با ویژگی محلات غیررسمی مشابه می‌باشد.

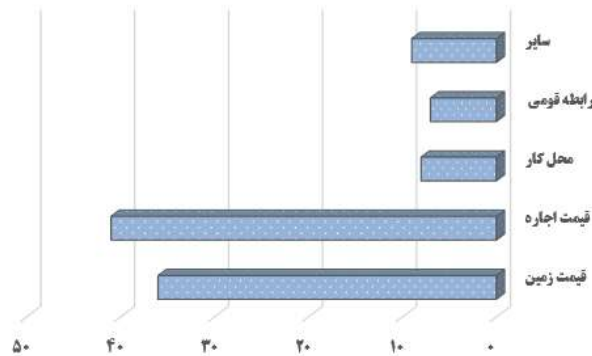
جدول ۳. علت انتخاب محله برای سکونت

علت سکونت	قیمت زمین	قیمت اجاره	محل کار	رابطه قومی	سایر
فراوانی (درصد)	۳۶	۴۱	۸	۷	۹

منبع: پرسشنامه

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

نمودار ۴. علت مهاجرت افراد به محله

کیفیت ابنیه: همانطور که در مبانی نظری آورده شد محلات غیررسمی به لحاظ کیفیت ابنیه در وضعیت مطلوبی قرار ندارند و بخش عمده‌ای از بناها را بناهای فاقد کالبد مناسب (تخریبی، تعمیری و ...) تشکیل می‌دهند. بررسی مطالعات میدانی در محدوده نشان می‌دهد که این مساله در محله شهرک صنعتی در کرمان نیز برقرار بوده است به نحوی که تنها ۲۲ درصد بناها نوساز با کیفیت مناسب هستند و مابقی ابنیه از نوع تعمیری و یا تخریبی می‌باشند.

خدمات اولیه: بررسی نتایج پرسشنامه نشان می‌دهد که حدود ۷۵ درصد محله دارای انشعابات آب، برق و گاز می‌باشند و حدود ۲۵ درصد بناها از این امکانات محروم می‌باشند که نشان دهنده وضعیت نامطلوب این محله می‌باشد. از نظر خدمات بهداشتی حدود ۸۰ درصد ساکنین و افراد مصاحبه شونده وضعیت امکانات و خدمات بهداشتی درمانی در این محله را ضعیف و نامناسب ارزیابی کرده‌اند.

امنیت در محله: با توجه به مبانی نظری ارائه شده می‌توان شاخص‌های زیادی را برای سنجش امنیت (عینی و ذهنی) در محلات غیررسمی مورد بررسی قرار داد که وضعیت این شاخص‌ها در محله شهرک صنعتی در شهر کرمان مطابق جدول زیر می‌باشد:

جدول ۴. رضایت از شاخص‌های امنیت در محله شهرک صنعتی کرمان (درصد)

شاخص	خیلی کم (۱)	کم (۲)	متوسط (۳)	زیاد (۴)	خیلی زیاد (۵)	میانگین
سرقت	۳۴	۲۹	۲۷	۴	۶	۲.۱۹
اعتیاد و مواد مخدر	۳۵	۲۸	۲۹	۴	۴	۲.۱۴
نورپردازی	۲۶	۳۳	۲۷	۸	۶	۲.۳۵
حضور پذیری	۲۷	۲۷	۲۶	۱۰	۱۰	۲.۳۹
زندگی شبانه	۳۰	۳۲	۲۶	۴	۶	۲.۱۸
حس تعلق	۲۹	۲۹	۳۰	۶	۶	۲.۳۱
سرزندگی	۳۲	۳۲	۳۱	۳	۲	۲.۱۱
مزاحمت‌های خیابانی	۲۷	۲۶	۲۵	۱۱	۱۱	۲.۴۹

منبع: پرسشنامه

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

بررسی نتایج پرسشنامه در بعد امنیت در محله شهرک صنعتی در شهر کرمان نشان می‌دهد که از نظر ساکنین وضعیت شاخص‌های امنیت در این محله بسیار نامطلوب می‌باشد به نحوی که میانگین بدست آمده برای تمامی شاخص‌ها کمتر از ۲.۵ بدست آمده است.

جمع بندی

امروزه محلات غیررسمی به عنوان یکی از مهمترین مشکلات پیش روی مدیریت شهری مطرح می‌باشند که تبعات و اثرات منفی بسیاری را به دنبال داشته‌اند. این محلات با توجه به ماهیت و نحوه شکلگیری با مسائل و مشکلات بسیار زیادی روبرو می‌باشند. این مشکلات را می‌توان در ابعاد کالبدی و بصری، اقتصادی، اجتماعی، محیطی و مدیریتی تقسیم‌بندی نمود. یکی از مهمترین مشکلات این محلات مساله کمبود و یا فقدان امنیت و احساس امنیت می‌باشد که تحت تاثیر عوامل بسیار زیادی قرار دارد و می‌توان شاخص‌های زیادی را برای آن تعریف نمود.

امنیت به عنوان یکی از نیازهای اساسی انسان می‌باشد که عوامل بسیار زیادی بر آن تاثیرگذار هستند که از مهمترین آنها می‌توان به این موارد اشاره نمود: میزان اشتغال در یک محله که به نوعی امنیت اقتصادی را به همراه دارد، کیفیت ابنیه که به نوعی معرف امنیت کالبدی در محله می‌باشد، سرزندگی در فضاهای شهری، حس تعلق نسبت به محله، حضورپذیری فضاهای محله، تعاملات اجتماعی و روابط همسایگی، اعتیاد و مواد مخدر، سرقت، بزهکاری و مزاحمت‌های خیابانی و ... که امنیت اجتماعی را به همراه خواهند داشت، فضای سبز، زباله، مشارکت و

در این پژوهش تلاش گردید تا به بررسی وضعیت این شاخص‌ها در محله شهرک صنعتی در شهر کرمان پرداخته شود که در حاشیه شرقی این شهر قرار دارد و امروزه به عنوان یکی از محلات غیررسمی شهر شناخته می‌شود. این محله در گذشته محل صنایع کوچک و بزرگ بوده و امروزه دارای بافت نامنظم می‌باشد. تفاوت اصلی این محله با سایر محلات سطح رفاه ساکنین در آن بسیار پایین است به نحوی که ۴۷ درصد ساکنین کمتر از ۳۰۰ هزار تومان و بیش از ۷۹ درصد افراد کمتر از ۶۰۰ هزار تومان درآمد دارند که نشان می‌دهد وضعیت اقتصادی ساکنین نامطلوب است. به لحاظ اشتغال عمده افراد ساکن در این محدوده یا کارگر هستند که بیشتر در بخش ساختمان مشغول هستند و یا به اشتغال آزاد از نوع کاذب مشغولند. کیفیت ابنیه در این محله بسیار نامناسب می‌باشد و به جز ۲۰ درصد واحدهای نوساز مابقی بناهای موجود در این محله تخریبی و یا تعمیری می‌باشند. در این محله درصد از سرپرست خانوارها را زنان تشکیل می‌دهند. یکی از مهمترین مسائلی که در این محله بارز و شاخص می‌باشد قیمت زمین و اجاره مسکن می‌باشد به نحوی که حدود ۷۷ درصد افرادی که وارد این محله گردیده‌اند بخاطر ارزش پایین زمین و نرخ پایین اجاره مسکن می‌باشد که نتایج نامطلوبی را به همراه داشته است. نکته دیگر اینکه بسیاری از بناهای موجود در این محله فاقد پروانه ساخت می‌باشند. به طور کلی نتایج حاصل از مطالعات میدانی در محله شهرک صنعتی نشان می‌دهد که بسیاری از ویژگی‌های بررسی شده در این محله با ویژگی‌های کلی که در مبانی نظری به آن اشاره گردیده همخوانی داشته و حتی نسبت به شرایط کلی وخیم‌تر بوده است.

جهت سننجش وضعیت امنیت در این پژوهش علاوه بر شاخص‌هایی که به شکل میدانی مورد بررسی قرار گرفتند برخی دیگر از شاخص‌ها با استفاده از ابزار پرسشنامه از دیدگاه ساکنین ارزیابی گردیده‌اند که نتایج بدست آمده نشان می‌دهد میزان رضایتمندی از شاخص‌های اعتیاد، سرقت، حضورپذیری، حس تعلق، سرزندگی، زندگی شبانه، مزاحمت‌های خیابانی و ... همگی کمتر از ۲.۵ بدست آمده‌اند که نشان می‌دهد میزان رضایتمندی از وضعیت شاخص‌های امنیت در این محله بسیار نامناسب و پایین می‌باشد.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

راهکارهای پژوهش

در نهایت این پژوهش راهکارهای زیر را جهت ارتقای شاخص های اقتصادی در این محله پیشنهاد می نماید:

- ایجاد مراکز فعالیتی مناسب در محله مورد مطالعه با هدف بهبود عملکرد آن
- ایجاد فضاهای مناسب و کارآمد در سطح محله با هدف افزایش تمایل ساکنین جهت سکونت و ماندگاری در آن
- افزایش سرانه فضای سبز شهری و مکان گزینی مناسب آن در نقاط مختلف محله
- ساماندهی معابر و خیابان های محلی با هدف بهبود عملکرد آن
- ایجاد برخی صنایع و کارخانه ها در پیرامون محله با رعایت اصول و ملاحظات زیست محیطی و ...
- ارائه وام و تسهیلات بانکی به ساکنین محله در جهت بهسازی و نوسازی محله
- بهبود وضعیت مبلمان شهری در محله؛ جایگزینی مبلمان شهری قدیمی و فرسوده با مبلمان جدید، زیبا و ایمن
- جمع آوری زباله های شهری در محله
- ایجاد مراکز خرید مناسب و افزایش رفاه ساکنین
- ساماندهی فقرای شهری با استفاده از شیوه های جدید در کشورهای موفق و بومی سازی آن
- ایجاد صنایع تولیدی
- ساماندهی اشتغال کاذب در محله
- نصب سطل های زباله در نقاط مختلف محله
- بهبود وضعیت فاضلاب در آنها
- ایجاد مراکز بهداشتی خدماتی در محله
- افزایش مشارکت زنان در فعالیت ها
- جمع آوری افراد مجرم و متخلف از محلات
- استفاده از نیروی انتظامی در محله
- کاهش فضاهای ناکارآمد و پرت که زمینه های افزایش تخلف را در این محله افزایش می دهند.
- ایجاد فضاهای مناسب بازی و تفریح برای کودکان همراه با نظارت دقیق
- ایجاد مراکز ترک اعتیاد در محله
- افزایش نظارت و کنترل قانونی در محله جهت جمع آوری معتادین و همچنین جلوگیری از جابجایی مواد بین افراد
- ایجاد فعالیتهای فرح بخش و شادی آور جهت دورنمودن افراد از اعتیاد
- افزایش نظارت بر محلات از طریق استقرار پلیس محلات
- برگزاری نهضت های سوادآموزی در محله با هدف افزایش سطح سواد والدین و سرپرستان خانوار
- افزایش کمیته و کیفیت خدمات در سطح محله
- ایجاد انواع جذابیت برای ساکنین محله
- استفاده از المان ها و نمادهای شهری در محله
- استفاده از عناصر هویت بخش در محله
- برگزاری مراسمات مختلف در محله

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

- تعریض عرض خیابان‌ها جهت افزایش دید افراد و افزایش نظارت اجتماعی
- ایجاد پارک‌های محله ای در محله
- ایجاد پارک‌های ناحیه‌ای در محله
- ساماندهی کفسازی خیابان‌ها
- کفسازی پیاده‌روها
- تفکیک خطوط سواره و پیاده در محله
- ایجاد مسیرهای پیاده‌روی

فهرست منابع

۱. پیری عیسی، مهدی رضائیان. ۱۳۹۲. امکان سنجی توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی بر بنیان سیاست‌های دارایی مبنای توسعه اجتماعات محل مطالعه موردی؛ سکونتگاه‌های غیررسمی کلانشهر تبریز، مطالعات شهری، شماره دهم، صص ۶۳-۷۳.
۲. دانشجو خسرو، غلامرضا اسلامی. ۱۳۹۲. اسکان غیررسمی و راهبرد توانمندسازی درونی (توسعه درون‌زا)، هویت شهر، شماره ۱۳، صص ۱۳-۵.
۳. زنگنه یعقوب، سعید حسین آبادی. ۱۳۹۳. تحلیلی بر امنیت ادراکی تصرف و نقش آن در توانمندسازی ساکنان سکونتگاه‌های غیررسمی (نمونه موردی قلعه نو دهرآز سبزوار)، برنامه ریزی فضایی (جغرافیا)، دوره ۴، شماره ۴، صص ۱۷۸-۱۵۷.
۴. صادق پور صادق. ۱۳۹۶. ساماندهی سکونتگاه‌های غیررسمی و ارائه راهبردهای اجرایی برای ارتقای کیفیت زندگی (نمونه موردی سکونتگاه‌های غیررسمی مشهد)، ششمین کنفرانس بین‌المللی پژوهش در مهندسی، علوم و تکنولوژی، لندن، انگلیس.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

۵. علاءالدینی پویا، فاتح توانگر. ۱۳۹۰. ارتقای امنیت اجتماعی در سکونتگاه‌های غیررسمی از طریق بهسازی شهری و توانمندسازی تجربه محله دولت آباد کرمانشاه، هفت شهر، دوره ۳، شماره ۳۷ و ۳۸، صص ۹۴-۱۰۴.
۶. قنبری ابوالفضل، مظفر احمدی، سوران مصطفوی صاحب. ۱۳۹۳. ارزیابی و تحلیل سطوح پایداری شهری در سکونتگاه‌های غیررسمی مهاباد، فصلنامه علمی پژوهشی فضای جغرافیایی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهر، سال شانزدهم، شماره ۵۳، صص ۹۷-۱۲۱.
۷. ملکیان اکرم، اسماعیل عبداللهی، مریم یارمحمد توسکی. ۱۳۹۵. بررسی تأثیر سکونتگاه‌های غیررسمی بر احساس امنیت اجتماعی «مطالعه موردی: یحیی آباد آران و بیدگل»، پژوهش‌های جامعه‌شناسی معاصر، دوره ۵، شماره ۹، صص ۷۵-۸۹.
۸. موسی پور سوران سمیه. ۱۳۹۳. الگوی مدیریت توسعه پایدار در محله‌های غیررسمی (مطالعه موردی ده ونک)، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته مدیریت شهری به راهنمایی غلامرضا کاظمیان، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران.

9. Gabriel. 2011. Informal Settlers, Perceived Security of Tenure and Housing Consolidation: Case Studies from Urban Fiji Luke Kiddle, A thesis Submitted to the Victoria University of Wellington in fulfilment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy in Geography.
10. Gibson, V., & Johnson, D. 2016. CPTED, but not as we know it: Investigating the conflict of frameworks and terminology in crime prevention through environmental design. Security Journal Vol.29, No.2, pp. 256-275.
11. Guillermo A., Adrian & Santos, C. 2011. Informal settlements needs and environmental conservation in Mexico City: An unsolved challenge for land use policy. Land use policy, Vol.24, No.8, pp. 662-649
12. Kajalo, S., & Lindblom, A. 2010. How retail entrepreneurs perceive the link between surveillance, feeling of security, and competitiveness of the retail store? A structural model approach. Journal of Retailing and Consumer Services, Vol17, No.4, pp. 300-305
13. Luke Kiddle. 2011. Informal settlers, perceived security of tenure and housing consolidation: CASE STUDIES FROM URBAN FIJI.